

WSTĘP

Sejm, zwołany na 6 stycznia 1527 r. do Piotrkowa, przeniesiono do Krakowa, z powodu szerzącej się zarazy¹. Sejmiki przedsejmowe odbyły się w pierwszej połowie grudnia 1526 r., druga połowa miesiąca przeznaczona została na sejmiki prowincjonalne². Obrady trwały od 11 stycznia do 20 marca 1527 r. Według pierwotnych zamierzeń koncentrować się miały na „naprawie praw”, król jednak rozszerzył przedmiot obrad na obronę granic i inne pilne sprawy państwowe³. Niewątpliwie wpływ na tok obrad miała wiadomość o upadku Węgier na skutek bitwy pod Mohaczem i to spowodowało, że uchwały o obronie państwa miały charakter wyjątkowy⁴. Ponowiono m.in. konstytucję o taksacji majątków, celem sprawiedliwego wymierzania poborów. Miała ona obejmować wszystkie dobra, nie tylko należące do szlachty⁵. Zgodzono się na zwołanie pospolitego ruszenia⁶. Uchwały, dotyczące obronności państwa, wiązały się ściśle ze sprawą inkorporacji Mazowsza. Izba poselska domagała się pełnego zjednoczenia tej prowincji z Koroną i objęcia szlachty mazowieckiej wspólnymi ciężarami obrony kraju. Sprawa ta, wobec silnego oporu Mazowsza, przeciągnęła się na następny sejm⁷. Pod koniec obrad, w marcu 1527 r. zawarte zostało przymierze Polski z hospodarem wołoskim Piotrem, a akt ten znalazł się wśród dokumentów sejmowych w obydwu księgach Metryki Koronnej — kanclerskiej i podkanclerskiej⁸. Sejm kontynuował prace nad reformą monetarną i innymi sprawami, co zaowocowało wieloma mandatami, przywilejami i wyrokami⁹. Z jego obszernego dorobku uwzględniamy w wydawnictwie następujące teksty:

¹ W. Konopczyński, *Chronologia sejmów*, s. 136; W. Uruszczak, *Sejm walny koronny*, s. 62, 63.

² Nie doszedł do skutku sejmik wielkopolski w Kole, ale Zygmunt I polecił przejść nad tym do porządku; por. *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 20, s. 19, 20.

³ Por. W. Uruszczak, *Próba kodyfikacji*, s. 110, 111. Ostatecznie sejm zwołano „*non solum ad iura reformanda, sed etiam ad consulendum tantis discriminibus*”; zob. *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 5, s. 7 i nr 9, s. 11.

⁴ *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 32, s. 30, 31 i nr 66, s. 61. W. Uruszczak (*Sejm walny koronny*, s. 204, 205) wyjaśnia, iż wyjątkowość ta polegała na wysokim opodatkowaniu.

⁵ Por. *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 73, s. 77.

⁶ Zagrożenie ze strony Tatarów tłumaczy podjęty przez sejm szeroki zakres spraw podatkowych i dotyczących obrony państwa. Nie zmniejszyła zagrożenia wiadomość o pokonaniu przez Konstantego Ostrońskiego pod Olszanicą 27 stycznia 1527 r. powracających z jasyrem Tatarów. Zob. *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 49 i 50, s. 44, 45.

⁷ Objęcie przez Zygmunta I w posiadanie Mazowsza (13 września 1526 r.) nie oznaczało inkorporacji. Król przyjął od nowych poddanych przysięgę wierności, ale zarówno on, jak i senat zmierzali do pełnego zjednoczenia Mazowsza z Koroną. Bliżej opisuje tę sprawę W. Uruszczak, *Sejm walny koronny*, s. 209.

⁸ O losach dokumentu i jego treści zob. *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 71, s. 66–69. W niniejszym wydawnictwie sygnalizujemy tylko jego przynależność do dorobku sejmu krakowskiego 1527 r.

⁹ Pewne informacje o przebiegu sejmu znajdujemy w korespondencji P. Tomickiego (np. *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 88, s. 97; B. Nar. TG 7, nr 823 1/2). Akty prawne tego sejmu wyliczają MRPS, cz. IV, vol. 1, nr 5169–5210, s. 304–307 oraz cz. IV, vol. 2, nr 14991–15184, s. 349–359.

- I. *Decreta in conventu generali Cracoviensi omnium regni ordinum consensu edita anno domini millesimo quingentesimo vigesimo septimo*¹⁰.
 II. *Taxatio fundorum bonorum omnium in conventu generali regni decreta*¹¹.
 III. *Litterae universales contributionum in conventu Cracoviensi generali decretarum*¹².
 IV. *Mandatum regium ad palatinos de conventibus particularibus, in quibus taxatores bonorum et fundorum delegati ad dispensandam pecuniam et ad reformationem iurium, eligi debeant*¹³.
 V. *Incorporatio districtus Striensis iurisdictioni castri Premisliensis*¹⁴.

¹⁰ Tekst ten, zawarty w MK₂, t. 40, s. 748, wydany został wspólnie drukiem w Krakowie u Wietora, pt. *Decreta in conventu generali Cracoviensi omnium Regni ordinum consensu edita, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo septimo*. Kilka edycji tegoż, różniących się od siebie drobnymi szczegółami drukarskimi, omówili bliżej: K. Estreicher, *Bibliografia*, t. XV, Kraków 1897, s. 109, K. Piekarski, *Uwagi o chronologii statutow*, s. 29, *Katalog poloników XVI wieku Biblioteki Kórnickiej*, t. I, Kórnik 1929, poz. 268-272, oraz M. Cytowska, *Bibliografia*, s. 68 i nn. Następnie wydany został w *Volumina Legum*, t. I, s. 471-479, na podstawie zamojskiej edycji *Statuta Sigismundi I* z 1602 r., oraz w *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 72, s. 70-75. W niniejszej edycji oparto się na tekście z Metryki Koronnej, z którym skolacjonowano odmianki zawarte w drukach przechowywanych w B. Kórń. oraz w wydawnictwach *Volumina Legum* i *Acta Tomiciana*.

¹¹ Rękopis tego tekstu zawarty jest w MK₂, t. 40, s. 778-784. Wydany został drukiem przez J. Przyłuskiego, *Leges*, s. 962-965 i powtarzany w kolejnych kompendiach J. Herburta, s. 480-484 i J. Januszowskiego, s. 388-390. Na tych ostatnich tekstach oparli się wydawcy *Volumina Legum*, co spowodowało, że zamieszczony przez nich tekst poważnie odbiega od oryginału: opuszczono trzy pierwsze akapity, zastępując je artykułami powtórzonymi z zasadniczego tekstu *Decreta in conventu generali Cracoviensi [...] edita anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo septimo* (zob. akt nr I). Kolejna, znacznie poprawniejsza edycja znajduje się w *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 73, s. 76-78 (*Taxatio omnium fundorum regni Poloniae in conventu regni generali decreta*). Że jednak jej porównanie z Metryką Koronną wykazało pewne różnice, wynikające zapewne z pomyłek w odczytywaniu, w niniejszej edycji oparto się na Metryce Koronnej.

¹² W *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 74, s. 79, w przypisie, omówiony został oryginalny dokument tego tekstu, z tytułem: *1527. Litterae originales fertorum et aliarum contributionum in conventu generali Cracoviensi decretarum*, bez pieczęci, z własnoręcznymi podpisami ośmiu senatorów. Pod nieco uproszczonym tytułem (*Litterae universales contributionum in conventu generali decretarum*) znalazł się ten tekst w MK₁, t. 42, fol. 197 i MK₂, t. 40, s. 762. Dokonany też został wspólnie druk urzędowy (por. B. Czart., *Cim.* 2303, III; opisała go M. Cytowska, *Bibliografia*, s. 70). W *Volumina Legum* pominięty, opublikowany został drukiem dopiero w *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 74, s. 79-84, pod tytułem *Contributio pro defensione regni in conventu regni instituta*. W niniejszej edycji oparto się na Metryce Koronnej. Ponadto do tego aktu dołączono w postaci przypisu zestaw imienny poborców (MK₂, t. 40, s. 773, druk por. *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 75, s. 84).

¹³ Tekst ten nosi wprawdzie nazwę mandatu, ale nie ulega wątpliwości, iż powstał na sejmie; z tego względu, a także z uwagi na to, że mowa w nim o reformie prawa, został uwzględniony w niniejszym wydawnictwie. Rękopis zawarty jest w MK₂, t. 40, s. 775. W *Volumina Legum* pominięty, opublikowany został drukiem w *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 76, s. 85 (*Sigismundi primi, regis Poloniae, mandatum ad palatinos*). Ponieważ następny dokument w Metryce Koronnej to mało różniące się od poprzedniego *Mandatum ad castellanos*, przeto — wzorem wydawcy *Acta Tomiciana* — jego odmianki zaznaczono tylko w przypisach tekstowych, na dokumencie królewskim dla wojewodów. Pominięto natomiast, nie zawierające żadnych nowych zasad *Mandatum regium in eadem re ad nobilitatem* (*Acta Tomiciana*, t. IX, nr 77, s. 88, *Sigismundus primus, rex Poloniae, nobilitati*) oraz *Litterae regiae ad capitaneos de proclamandis conventibus particularibus* (ibidem, nr 78, s. 86, *Sigismundus primus, rex Poloniae, capitaneis*). W niniejszej edycji *Mandatum regium ad palatinos* opublikowano na podstawie Metryki Koronnej, pod takim tytułem, jaki tekstowi temu nadały MRPS, cz. IV, vol. 2, nr 15061, s. 353.

¹⁴ Jest to tekst zawarty w MK₂, t. 40, s. 507-509, w MRPS (cz. IV, vol. 2, nr 15065, s. 353) wymieniony pod tytułem: *Districtus Striensis iurisdictioni castri Premisliensis incorporatur, cassato mandato Casimiri IV regis de iurisdictione castri Striensis*. W *Volumina Legum* pominięty, opublikowany przez B. Gorczaka w *Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie* (Sang. nr 146, s. 180), na podstawie dyplomu oryginalnego

VI. *Coniunctio ducatus Masoviae post mortem Masoviae ducum ad unitatem regni et eadem onera ferenda*¹⁵.

VII. *Decretum ratione interponendum appellationis pro terminis generalibus in terris Podoliae*¹⁶.

VIII. *Decretum ut termini terrestres districtus Trebovliensis ad Buczac transferuntur et ibi celebrentur*¹⁷.

IX. *Litterae restium*:

A: *Litterae ad universam regni nobilitatem in vim primarum restium emissae et publicatae*¹⁸.

B: *Secundae litterae restium*¹⁹.

z potwierdzeniem Zygmunta Augusta, ze zbiorów Biblioteki Raczyńskich, nr 168. W niniejszej edycji wykorzystano tekst z Metryki Koronnej, uwzględniając odmianki dokumentu wydane przez B. Gorczaka.

¹⁵ Rękopis tego aktu znajduje się w MK₂, t. 40, s. 511, 512; zachowały się też dwie późniejsze kopie (B. Czart., TN, t. 40, nr 23; AGAD, TN, Akta historyczne, t. V, s. 212). Drukiem wydany on został po raz pierwszy w *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 79, s. 86 oraz po raz drugi przez J. Sawickiego w *Iura Masoviae Terrestria*, t. III, nr 270, s. 13. Na tej podstawie został on przedrukowany w niniejszym wydawnictwie.

Warto zwrócić uwagę, że wiążą się z tym dwa dalsze teksty, nie mające już charakteru konstytucji sejmowych. Są to: *Responsum nuntiis ducatus Masoviae, Cracoviae in conventu generali anno 1527 in februario et martio habito nomine Sigismundi regis datum* (*Acta Tomiciana*, t. IX, nr 80, s. 87, 88 oraz *Iura Masoviae Terrestria*, t. III, nr 271, s. 14, 15) oraz *Responsum a Sigismundo, rege Poloniae, ad articulos a terris Masoviae petitos et in scriptis a nuntiis eorum oblatos, Cracoviae in conventu 1527* (*Acta Tomiciana*, t. IX, nr 81, s. 88-90, oraz *Iura Masoviae Terrestria*, t. III, nr 272, s. 16, 17). Czytelnika, pragnącego zapoznać się z całością tego problemu, odsyłamy do drugiego z przytoczonych tu wydawnictw.

¹⁶ Jest to tekst zawarty w MK₂, t. 40, s. 634, 635. W *Volumina Legum* nie publikowany.

¹⁷ Jest to tekst zawarty w MK₂, t. 40, s. 635, 636. W *Volumina Legum* nie publikowany.

¹⁸ Jest to akt z 1 lipca 1527 r., alepowołujący się na tegoroczny sejm krakowski. Rękopisy, por. MK₁, t. 42, fol. 241v. i MK₂, t. 43, s. 72, 73. Druk urzędowy tych wici notuje M. Cytowska, *Bibliografia*, nr 188, s. 130. Zob. też *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 214, s. 225, 226. W niniejszym wydawnictwie oparto się na Metryce Koronnej.

¹⁹ Jest to akt z 18 lipca 1527 r. Rękopis por. MK₁, t. 42, fol. 243 v. Drukiem wydany został w *Acta Tomiciana*, t. IX, nr 222, s. 231. W niniejszym wydawnictwie oparto się na Metryce Koronnej.